

Марина Абрамовић у првом лицу

Занимљиво је да насиља у перформансу „Уметник је присутан“ за разлику од Марине многи посматрачи нису били свесни, јер то није било очигледно, а могли су да претпоставе како изгледа седети сатима и данима непомично на столици без хране, воде, тоалета, каже Жанет Фишер, ауторка књиге „Сусрет психоаналитичарке и Марине Абрамовић“

РАЗОТКРИВАЊЕ

Милица Димитријевић

Није то био ни перформанс, а није ни део психоаналитичке сеансе. Иако може да делује да је било или једно или друго. Или и једно и друго. У ствари, током четири интензивна дана искрених и разоткривајућих разговора које су Марина Абрамовић и Жанет Фишер у августу 2015. водиле у амбару уметничине куће у Хадсону радило се најпре о сусрету две личности, али и пријатељице, које једна према другој гаје велико поштовање и наступају равноправно – свака је без задршке преиспитивала границе сучељавања области којима се баве, не улазећи у замку поједностављеног међусобног тумачења приступа којима се обе, свака за себе, служе. Оно што јесте из тога произашло је књига чији је Фишера аутор и ми смо у прилици да је читамо у управо објављеном преводу на српски (преводиоца с немачког Тијана Тропин), под насловом „Сусрет психоаналитичарке и Марине Абрамовић“, у издању „Геопоетика“.

Ауторка је дело посветила Марини, а њен долазак у Београд имао је, поред промоције овог штива, још једну димензију – била је то прилика да у Музеју савремене уметности присуствује отварању Маринине изложбе „Чистач“ и да тако буде део њеног емотивног повратка у Србију. Разговор смо водиле на само јутро отварања и, мада тада још није видела коначно заокружену поставку за коју је месецима пред тај дан владало огромно интересовање, није имала никакву дилему, како је рекла, веровала је да ће то бити нешто несвакидашње. „Јер Марина је таква личност“, додала је Жанет Фишер.

Објашњавање душе

И сама књига има необичну структуру. Дијалогску форму прекидају издвојени, кратки Маринини цитати и описи и црно-беле фотографије из перформанса које је изводила током неколико деценија дуге каријере, све уобичено у пет целина: „Бол пружа осећај страха“, „Откако је Земља округла, недостаје нам бездан“, „Немоћ не зна за границе“, „И на одбијање се можеш ослонити“ и „Од ласкања се нећеш засити-

ти“. Присутне су, између осталог, и друге битне личности из Марининог приватног живота. Неспорно је – ма како да смо претходно доживљавали нашу велику уметницу, после ове књиге доживећемо је другачије. Мада је она о томе нештедимце говорила и пред новинарима, у овом случају дуг след у првом лицу изречених мисли, прилично прецизно и болно детаљно о детињству, губицима, љубави, патњи и насиљу, праћене коментарима Фишерове који задиру у архетипско, остављају утисак.

Сусрет ове две жене из 1998, у Кунстхаусу у Берну био је пресудан за њихово упознавање, као и Маринин стваралачки ход по ивици односа између телесног и духовног.

„Марина изводи у својим перформансима оно што ја истражујем кроз психоанализу, све оне

Жанет Фишер и Марина Абрамовић у Београду
Фото Танјуг/
Раде Прелић

структуре односа који се дешавају међу људима, суптилне и голим оком неприметне, скривене механизме насиља који се по правилу не именују. То сам на тој изложби уочила и одмах сам је назвала, била сам импресионирана оним што сам видела. Тако је почело. Међусобно поверење постојало је од старта и од тада пратимо једна другу у нашим подухватима“, објашњава наша саговорница.

Да се свакако отишло корак даље од тога може се видети и по Маринином коментару датом на самом почетку њихове пролонгиране конверзације који нам Фишера преноси и који гласи: „Из моје перспективе, ти пишеш књигу мени, да објасниш моју душу.“ На констатацију да се о катаризичном карактеру који и уметност често има може посебно говорити у случају перформативног садржаја који нам Марина Абрамовић представља, ова дама, фројдовска психоаналитичарка од 1986, чија су преокупација насиље, моћ и немоћ, и која је и сама загазила у воде уметности курирајући изложбе из поменуте тематике и снимајући два документарна филма, каже:

„Уметност је предиван алат који несвесно чини видљивим, уобличава, даје му форму. У

Маринином случају то је акција која приватни, несвесни садржај чини интерсубјективним, доступним посматрачу. То код њега производи и реакцију, она улази у однос са нама који перформанс посматрамо. Психоанализа, опет, именује и објашњава структуру тог несвесног и ставља га у контекст. Оно што је за оба просеца заједничко је да су вредносно неутрални и радикални. И то је поштено. Питате ме да ли такво стваралаштво ослобађа? Нисам сигурна. Јер, право је питање шта би то била слобода и да ли можемо да је икада заиста достигнемо? Ту нема коначних решења, нити одговора после којих је све јасно, нема освојеног раја, нити сигурности мајчине утробе. То је мукотрпан посао који сами са собом обављамо, већина нас без публике, Марина пред њом. У суштини, то је истраживање самог себе.

наслову“ (неостварен концепт) из 1970, „Ритам О“ из 1974, „Засек“ из 1978. и „Уметник је присутан“ из 2010.

У свима њима насиље и бол присутни су као константа, тога је једна од најпознатијих уметница перформанса више него свесна. Управо та свест о болу, било да је он физички било да је психички, каже Жанет Фишер, кључна је. И мада је свачији доживљај бола јединствен, чињеница да смо га свесни ма какав квалитет да поседује почетак је његовог превазилажења.

Страх и мржња

„Занимљиво је да насиља у перформансу ‘Уметник је присутан’ за разлику од ње многи посматрачи уопште нису били свесни, јер то није било очигледно, а могли су да претпоставе како изгледа седети сатима и данима непомично на столици без хране, воде, тоалета... Често нисмо свесни нечега из перспективе трећег лица ако испољавања у понашању нема. Са друге стране, сопствена свест о ситуацији бола најважнија је. То је почетак, након којег долази питање шта бол узоркује и како се он може ублажити или отклонити. То је пут до доношења одлуке. Жене су као пол можда отвореније и спремније да о болу говоре и да се са њим отвореније суоче, мада то зависи и од културе из које особа потиче.“

Уз насиље и бол, страх је емоција са којом се ова гошћа Београда професионално често сусреће, о томе и пише. Њена књига „Страх – од њега се морамо плашити“ издата је 2018. Тренутно се бави са страхом повезаним појмом мржње, и то не у уметности већ у друштвено-политичком миљеу. Како наглашава, где год постоји хијерархија постоји и нека форма страха, потенцијално и мржње. На питање да ли страх од другог, који је у облику ксенофобије преплавио савремену Европу, може да паралише и има ли наде да се он демаскира, она одговара:

„Имам утисак да данас нема више мржње или страха него што их је било раније већ да су све коичице попустиле. Чини се да се нико више не контролише. Истовремено, баш зато је сада тренутак да се то преокрене. Имамо свакако потенцијал да то учинимо. Али да ли ћемо то и успети, не знам, морамо почети одмах, има пуно тога да се уради.“

У Маринином случају оно је немилосрдно, она је таква пре свега према себи самој.“

Ова психоаналитичарка додаје да је управо због те немилосрдности одабрала баш четири одређена Маринина перформанса као вид везивног ткива – они су јој се чинили посебно безизлазни, није могла да их прескочи: „Без

ЕЛЕКТРОМАШИНОГРАДЊА
пословно удружење

Фондација „Никола Тесла“
Београд

Електротехнички
факултет
Универзитета
у Београду

Машински
факултет
Универзитета
у Београду

Факултет инжењерских
наука Универзитета
у Крагујевцу

Пословно удружење „ЕЛЕКТРОМАШИНОГРАДЊА“ Булевар Михајла Пупина 12/III, Нови Београд 11070 Србија, кога чине чланице: ЕНЕРГОПРОЈЕКТ ЕНТЕЛ А.Д., ИМП АУТОМАТИКА Д.О.О., ГОША ФОМ А.Д., ТЕРМОЕЛЕКТРО ЕНЕЛ А.Д., ФЕРОМОНТ ИНЖЕЊЕРИНГ А.Д., АТБ СЕВЕР А.Д., ВИА ОЦЕЛ, ЈУЖНА БАЧКА ЕНЕРГОТЕХНИКА, ИЗОПРОГРЕС и ФОНДАЦИЈА „НИКОЛА ТЕСЛА“, Ул. Косте Главинића 8а, Београд, као суорганизатори с једне стране, и ЕЛЕКТРОТЕХНИЧКИ ФАКУЛТЕТ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ, Булевар краља Александра 73, Београд, ФАКУЛТЕТ ИНЖЕЊЕРСКИХ НАУКА УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ, Ул. сестре Јањић 6, Крагујевац и МАШИНСКИ ФАКУЛТЕТ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ, Краљице Марије 16, Београд у складу са својом Споразумом о организовању и финансирању ТЕСЛИНИХ ДАНА ЕНЕРГЕТИКЕ

расписују
КОНКУРС
за избор најбољих *студентских академских радова* (пројекти, масиџер и завршни радови) који су реализовани у периоду од 1. октобра 2018. до 1. септембра 2019. године, а који су обрађивали теме из енергетике и њенајски су везани за делатност чланица ПУ „Електромашинградња“, чиме њени чланице Споразума *настављају свој десетогодишњи, традиционални, анијаман на њој оснивању младих стваралаца да се баве њима* које су *од великог значаја за развој Републике Србије*

Предлоге, уз образложење дужине од 3.000 до 4.000 карактера, достављају надлежне факултетске/универзитетске катедре, при чему предложени академски радови могу имати највише три аутора и морају бити представљени у облику који је уобичајен за научне и стручне радове који се објављују у научним и стручним часописима. Обим достављених радова не сме прећи 16 куцаних страница (са свим пратећим табелама, сликама и дијаграмима) исписаних Times New Roman словима величине 12.

Од приспелих предлога, жири у саставу: проф. др инж. Милун Бабић, проф. др инж. Никола Рајаковић, проф. др инж. Милан Петровић, Слободан Бабић, дипл. инж., Младен Симић, дипл. инж., мр Миленко Николић, дипл. инж. и представник ПКС, бира пет најбољих за јавну презентацију на традиционалним ТЕСЛИНИМ ДАНИМА ЕНЕРГЕТИКЕ који ће се организовати на Факултету инжењерских наука Универзитета у Крагујевцу у децембру 2019. године.

На свечаном делу ове манифестације жири ће прогласити најбоље радове, и након што их аутори презентирају, њима ће бити уручене дипломе Пословног удружења „ЕЛЕКТРОМАШИНОГРАДЊА“ и НОВЧАНЕ НАГРАДЕ, а ауторима најбољег рада и ТЕСЛИНА НАГРАДА ЗА МЛАДЕ, ФОНДАЦИЈЕ „НИКОЛА ТЕСЛА“.

Академске радове и образложења надлежних катедара у pdf-формату доставити најкасније до 15. новембра 2019. године на е-адресу predsednik@elektromasinogradnja.com и fondacija.nikola.tesla@gmail.com

11908989-1

критичког истраживања, бирајући за тему мисао филозофа који је дуго времена доминирао на нашој филозофској сцени и чије је дело изгледало као потпуно истражено.

Насупрот ауторима који ослањајући се на истраживања Петронијевићевог најпознатијег биографа Андрије Стојковића, упорно истрајавају на слици о овом филозофу, која нема довољно покрића у изворима, Кучинарова критичка разматрања реферата о докторској тези нашег филозофа показују да лајпцишки професори нису били у дилеми докле треба ићи у похвалама младом српском филозофу већ да ли његов „необични рад уопште може да се прихвати као докторска дисертација“. Један од писаца реферата Фолкелт, био је сасвим изричит: „Кандидат у раду показује способност да мисли строже и продубљеније него што се обично чини у сличним радовима.“

Кучинар истиче да су на недостатке Петронијевићеве филозофске тезе, указивали не само немачки професори већ и наши филозофи, Стеван Окановић и Крста Цицварић, који су од Петронијевића били темељније филозофски образовани и да се њихови осврти на Петронијевићев првенац могу узети као „доказ да је код нас почела да стаса филозофска критика и што је још важније, да је она била у дослуху са струјањима у филозофски најразвијенијим срединама“. У светлу тих чињеница Петронијевић у

својој тврдњи, коју је он изнео „тридесетих година, прошлог века, да код нас нема филозофске критике“, превиди „да му је она, већ на почетку његовог филозофског пута била доасрла и показала да је утемељена и савремена“.

Прва озбиљна критика Петронијевићеве метафизике настала је крајем 20. века из пера Михаила Ђурића. Она „представља не само критику Петронијевићевих *Принципа* већ и његовог поимања филозофије“. У својој убитачној критици, Ђурић је Петронијевићеву замисао метафизике оценио као потпуно промашену, јер се у ауторовом настојању да „метафизику заснује на математици (...) метафизика нашла у дијаспори, на туђем терену (...) изгубила своју особеност и границе према науци“.

Аутор истиче да права тежина Ђурићевих примедба постаје јасна тек када се суочимо са Петронијевићевим *Резимеом* у коме се „показује да његово бављење наукама, а нарочито математиком, није резултат неког посебног и случајног занимања, већ да је реч о становишту које (...) везу филозофије и математике види као нужну“. Кучинарова концизна расправа о Петронијевићу не баца само сасвим ново светло на важне деонице његовог филозофског пута и његовог поимања филозофије, већ пружа утемељене филозофске одговоре на кључно питање ове расправе: због чега је тај пут од самог почетка био и остао филозофска странпутица. □